

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Archeologisch vooronderzoek Meenseweg (Ieper)

Rapport 5

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: D. Demey

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van:

Wetenschappelijke begeleiding: Jan Decorte (Archeo7)

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2011

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

1.	Inleiding	5
1.1.	Kader	5
1.2.	Onderzoeksopzet en uitgangspunten.....	5
1.3.	Ruimtelijke situering	6
1.3.1.	Algemeen	6
1.3.2.	Aardkundige data.....	6
1.3.3.	Archeologische data	7
2.	Methode	10
2.1	Algemeen	10
2.2	Aanleg en documentatie van de proefsleuven en kijkvensters	10
2.3	Documentatie van de proefsleuven en kijkvensters.....	10
2.4	Spoorbewerking	11
2.5	Vondstverzameling	11
2.6	Uitwerking	12
2.7	Databeheer	12
3.	Resultaten.....	13
3.1	Profielopbouw en bodems	13
3.2	Archeologische waarnemingen	14
4.	Synthese	20
5.	Literatuur	21
6.	Bijlage historisch onderzoek	22

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Ieper
Kadastrale gegevens:	Ieper, (Afd. 1, Sectie C, perceelnr 86m
Opdrachtgever:	Gem. Ieper
Projectverantwoordelijke (vergunninghouder):	Dieter Demey Ruben Willaert bvba T: 050/362820 E: info@rubenwillaert.be
Bevoegde overheid:	Agentschap Onroerend Erfgoed Werkhuisstraat 9 8000 Brugge T: 050 44 28 07 E: sam.dedecker@rwo.vlaanderen.be
Wetenschappelijke begeleiding:	Jan Decorte (Archeo7)
Metaaldetectie:	Dieter Demey
Nr. opgravingsvergunning:	2011/434
Nr. vergunning metaaldetectie:	2011/434 (2)
Projectcode:	IEPME-11
Uitvoering van het veldwerk:	19/12/2011 -21/12//2011
Beheer en plaats documentatie:	Archeo7, Heuvelland
Beheer en plaats van stalen en	Archeo7, Heuvelland

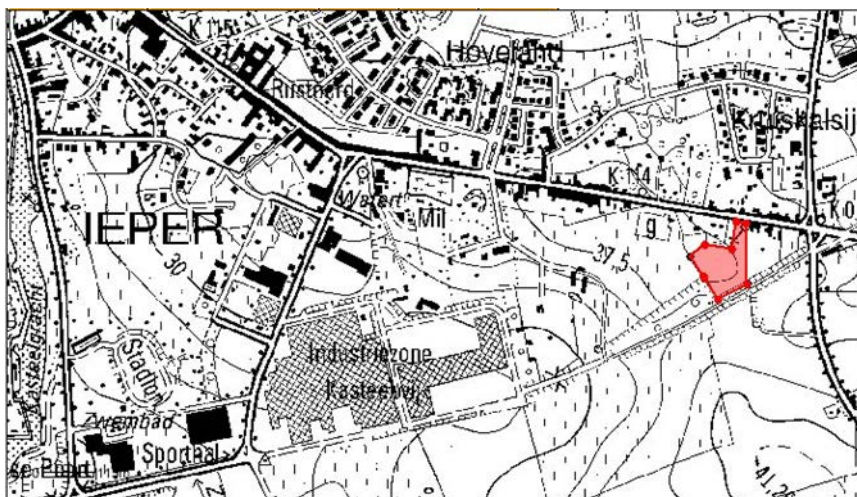
Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

vondsten:

1. Inleiding

1.1. Kader

Heritage Real Estate plant de aanleg van een nieuwe verkaveling in Ieper (prov. West-Vlaanderen). De nieuwe verkaveling wordt voorzien op een terrein van 1,2 ha. Het terrein ligt ten oosten van Ieper; tussen de Meenseweg en de Zuiderring.

Figuur 1 Locatie plangebied

Omdat de geplande nieuwbouw naar verwachting eventueel aanwezig archeologisch erfgoed in de ondergrond van het plangebied zal aantasten, is door het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid (voormalig agentschap Ruimte en Erfgoed) aanbevolen om op deze locatie een archeologische terreininventarisatie door middel van proefsleuven uit te voeren.

De terreininventarisatie is uitgevoerd door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba in opdracht van Heritage Real Estate. Het terreinwerk is uitgevoerd van 19 december tot 21 december 2011. Uitwerking en rapportage van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd tussen 21 december 2011 tot 11 januari 2012.

1.2. Onderzoekopzet en uitgangspunten

Doel van onderhavig onderzoek was het vlakdekkend archeologisch inventariseren van 1,2 hectare van de projectlocatie ten zuiden van de Meenseweg. Uitgangspunten voor het

onderzoek vormden de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor uitvoering van een archeologische terreininventarisatie 2011/434 (14 december/11-36030).

De opgraving en uitwerking van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd door D. Demey (archeoloog en projectverantwoordelijke) en F. Beke (archeoloog). Determinatie van keramiek is uitgevoerd door D. Demey.

De terreininventarisatie is uitgevoerd in samenwerking met landmeter-expert G. Barbier (AR-TO, Brugge). Het oorlogsverleden van de planlocatie is in kaart gebracht door historisch onderzoeker C. De Decker van de firma bom-be. Om veilig te kunnen werken op het voormalig slagveldterrein is bovendien OCE-gecertificeerd personeel van diezelfde firma ingezet. Het kraanwerk is uitgevoerd door dhr. H. Delanghe (NV Debrabandere, Veurne).

1.3. Ruimtelijke situering

1.3.1. Algemeen

Het projectgebied ligt in West-Vlaanderen, op het grondgebied van de gemeente Ieper. Het ruim 1,2 ha grote terrein ligt ten O van Ieper. Het projectgebied situeert zich in de spie, gevormd door de Meenseweg en de Zuiderring. Het projectgebied heeft als kadastrale omschrijving: Ieper, 1e Afdeling, Sectie A, perceelnummer 86m.

Bij aanvang van het terreinwerk was het projectgebied in gebruik als weiland en obstakelvrij. Binnen het projectgebied varieert het maaiveld tussen 36,4 m en 38,2 m +TAW (Tweede Algemene Waterpassing). Het terrein loopt licht af in oostelijke richting.

1.3.2. Aardkundige data

De gemeente Ieper is gelegen in de Westhoek, in Zandlemig Vlaanderen. Het projectgebied situeert zich langs de Meenseweg op de uitloper van de heuvelrug die Ieper omgeeft.

De Quartairgeologische kaart van Vlaanderen schaal 1:20.000 situeert ter hoogte van het projectgebied een dikke afzetting eolische zandleem uit het Weichseliaan (profiel 1, code *ELPw*). Aan de overzijde van de Zuiderring komen oudere afzettingen op geringe diepte voor. Het betreft fluviale afzettingen uit het Midden Pleistoceen en ouder (profiel 9, code *FMP-VP*).¹

¹ <http://Geo-Vlaanderen.GisVlaanderen.be>; Bogemans, 2005.

De Bodemkaart van Vlaanderen, schaal 1:20.000 beschrijft ter hoogte van het projectgebied matig natte lichte zandleem met verbrokkelde textuur B horizont potentieel op klei-zandsubstraat (code Pdc en wPdc).²

1.3.3. Archeologische data

De nieuwe verkaveling wordt voorzien in een gebied waarvoor een hoge archeologische verwachting is vooropgesteld (cf. bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning 2011/434). De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) beschrijft verschillende bekende archeologische vindplaatsen in de omgeving. Binnen de planlocatie zelf zijn geen archeologische vindplaatsen bekend.

Meest relevant voor onderhavig onderzoek is de werfopvolging van de aanleg van het tracé Zuiderring door de *Diggers* in voorjaar 2001 (CAI 151222).

Het spectrum aan archeologische data dat op het tracé is vastgesteld lijkt representatief voor het actueel projectgebied. Vastgestelde structuren zijn een Brits munitiedepot (18pdrs), een verbandpost en resten van twee soldaten. Verzamelde WOI mobilia zijn: dwarsliggers van een decauvilleespoor, telefoon- en andere kabels, buissegmenten (van vermoedelijk afwateringssysteem), golfijzerplaten, veldflessen, glasflessen, gamel, SRD-kruik.

1.3.4. Historisch-geografische data

Op basis van het historisch onderzoek uitgevoerd door Bom-be bvba (bijlage 1) is geconcludeerd dat binnen het projectgebied volgende verwacht kan worden:

- Loopgraaf in NW hoek;
- Niet geïdentificeerde Britse infrastructuur, niet nader gelokaliseerd tegen O grens;
- Intensieve spreiding van bomkraters met diepe omwoeling van vooroorlogs loopvlak;
- Verschoten Duitse munitie, incl. gewapend, niet gedetoneerd;
- Niet verschoten Britse munitie;
- Varia: (delen van) lichamen, militaire *mobilia*.

Aanvullend is door J. Decorte gewezen op de aanwezigheid een tweede loopgraaf dwars door huidige planlocatie op een loopgravenkaart van maart 1918 (figuur 2). Betreffende loopgraaf wordt ook afgebeeld op de luchtfoto IFFLF0743 (fig. 7 bijlage 1).

² [http:// Geo-Vlaanderen. GisVlaanderen.be/-Geo-Vlaanderen/Bodemkaart](http://Geo-Vlaanderen.GisVlaanderen.be/-Geo-Vlaanderen/Bodemkaart)

Figuur 2 Projectie van de planlocatie op Britse *trenchmap* uit maart 1918.

De Atlas der Buurtwegen beschrijft het projectgebied rond 1840. Relevant is het ontbreken van gebouwen en NZ en OW oriëntatie van inrichtende perceelgrenzen.

Figuur 3 De planlocatie omstreeks 1840³

De Kabinetskaart van Ferraris beschrijft het projectgebied rond 1780 in meest algemene termen als akkerland en weiland. Opvallend zijn de kleine, smalle percelen met NZ

³ http://www.giswest.be/artman/publish/cat_index_106.html

oriëntatie. Ook op de Kabinetskaart lijken binnen de grenzen van het projectgebied geen gebouwen afgebeeld.

Figuur 4 Planlocatie omstreeks 1780⁴

⁴ http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html

2. Methode

2.1 Algemeen

De planlocatie is geïnteriseerd door middel van proefsleuven. In totaal zijn negen proefsleuven en één kijkvenster aangelegd. De proefsleuven hebben een gecombineerd oppervlak van 1186,2 m². Het kijkvenster heeft een oppervlak van 37 m².

De archeologische opgraving is uitgevoerd conform de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor een archeologische opgraving 2011/434. Afwijkingen vormden onderwerp van overleg met de wetenschappelijke begeleider, ter vervanging van de erfgoedconsulent.

Overleg met de wetenschappelijke begeleiding vond plaats na opmaak van het plan van aanpak op 8 december en tijdens het terreinwerk op 19, 20 en 21 december. Onderwerpen van overleg vormden algemene aanpak, interpretatie en inzet van kijkvensters.

2.2 Aanleg en documentatie van de proefsleuven en kijkvensters

Het graafwerk is uitgevoerd met een 34 ton rupskraan met gladde bak. Tijdens de opgravingen is één sporenvlak machinaal aangelegd. De ontgravingsdiepte varieert wat en is steeds gekozen in functie van de leesbaarheid van de archeologische sporen.

Het plan van aanpak voorzag in de aanleg van continue proefsleuven deels evenwijdig met de oostgrens en zuidgrens van het plangebied. Er is uitgegaan van een afstand van 15m tussen de sleuven. Voorgestelde oriëntatie diende om de WO I infrastructuur die werd verwacht op grond van gevoerd bureauonderzoek haaks of schuin aan te snijden waardoor deze beter identificeerbaar zijn.

Doordat de archeologisch relevante structuren maar zeer lokaal bewaard bleken in de NW hoek van het plangebied, is geopteerd om door middel van één kijkvensters de vastgestelde archeologische structuur uit WO I nader te kwalificeren.

2.3 Documentatie van de proefsleuven en kijkvensters

De opgravingsvlakken zijn digitaal geregistreerd op het terrein door een landmeter-topograaf. Tijdens de terreininventarisatie is de profielopbouw van het onderzoeksterrein bestudeerd door middel van 13 profielsecties. Deze bevonden zich in de wanden van proefsleuven,

waarbij telkens ongeveer 2 m werd schoongemaakt en gefotografeerd en beschreven. Indien nodig zijn de secties doorgezet tot 20-30 cm beneden het opgravingsvlak. De profielsecties zijn zo gekozen, dat ze een maximaal aantal raaien van profielsecties vormen dwars over het onderzoeksterrein, en ook representatief zijn voor de vastgestelde verschillen in bodemopbouw. Alle sporen zijn beschreven aan de hand van standaard spoorformulieren.

2.4 Spoorbewerking

Er is gekozen voor een minimale spoorbewerking. Doorgaans volstonden de waarnemingen in vlak immers voor een globale vindplaatstypering. Ook het vondstmateriaal dat is verzameld bij de aanleg van de sleuven en de kijkvensters leverde een werkbare datering van de waargenomen archeologische fenomenen. Enkel sporen 1-1 en 1-2 zijn gecoupeerd en (deels) afgewerkt. In geval van 1-1 was dit omdat de spoorvulling potentieel menselijke resten bevatte. In geval van 1-2 was dit ten einde de gaafheid van het spoor nader te bepalen.

2.5 Vondstverzameling

Bij het aanleggen van de sleuven, coupes en profielen zijn vondsten met de hand verzameld, hetzij per spoor, hetzij per stratigrafische eenheid binnen een coupe. Een deel van de aanlegvondsten is aangetroffen direct onder de actuele bouwvoor in voorts ongeroerd sediment. Deze munitievondsten zijn niet direct te associëren met herkende archeologische sporen. Bij het ontbreken van geassocieerde archeologische sporen zijn aanlegvondsten manueel ingemeten.

Met betrekking tot het verzamelen van keramiek (excl. sub-recent), steen, glas en vondsten met een metalen component en bouwresten is niet gestreefd naar volledigheid maar naar representativiteit en datering van waargenomen bodemsporen. Met betrekking tot het verzamelen van niet gedetoneerde explosieven is gestreefd naar volledigheid.

Met betrekking tot de metaaldetectie dient opgemerkt dat deze beperkt bleef het controleren van de opgravingsvlakken en het stort. Reden hiertoe was het ontbreken van een zgn. 'tussenvlakken' net boven de opgravingsvlakken en omdat permanent begeleiden van de afgraving de kraan te veel zou ophouden.

2.6 Uitwerking

Tijdens de basisuitwerking zijn de opgravings-data geadministreerd en gedigitaliseerd, het vondstmateriaal geteld en verwerkt en is over het terreinwerk en de uitwerking gerapporteerd.

2.7 Databeheer

De vondsten zijn tijdens de basisverwerking bewaard in het depot van Ruben Willaert bvba. Alle archeologische vondsten en data die tijdens de opgraving zijn verzameld en aangelegd, zijn eigendom van de grondeigenaar. Conform de overeenkomst tot het uitvoeren van de archeologische prospectie tussen Ruben Willaert bvba en Heritage Real Estate zullen de vondsten en het opgravingsarchief na afronding van het onderzoek ondergebracht worden in het VIOE archief in Zarren of bij de intergemeentelijke archeologische dienst Archeo7. Niet gedetoneerde munitie is overgedragen aan DOVO.

3. Resultaten

3.1 Profielopbouw en bodems

De ondergrond van de planlocatie kent een vrij homogene opbouw. Profiel 2 van sleuf 8 is representatief voor de profielopbouw van de gehele planlocatie. Onder een maximaal 30 cm dikke laag teelaarde bevindt zich een tot 25 cm dikke laag homogeen bruine zandleem op groenbruine tot geelbruine, zandige klei met gley. De beperkte diepte en onscherpe ondergrens van de teelaarde is indicatief voor extensieve bewerking en karakteristiek onder weilanden.

Figuur 5 Profiel 2 in sleuf 8.

3.2 Archeologische waarnemingen

Op de projectlocatie situeert het archeologisch leesbaar niveau zich direct onder de homogeen bruine zandleem. Dit is gemiddeld op 40 cm –Mv. Archeologische bodemsporen zijn door een intensieve bioturbatie doorgaans niet herkenbaar op geringere dieptes.

Bij de terreininventarisatie zijn 71 antropogene bodemsporen geregistreerd. Vertegenwoordigde categorieën zijn (bom)kuilen, greppels en loopgraven. Voor een beschrijvend overzicht van de sporen wordt verwezen naar onderstaande tabel. Hier wordt een eerste datering voorgesteld op basis van geassocieerde vondsten en eventueel verfijnd na overweging van vastgestelde fysieke relaties zoals stratigrafie en ruimtelijke samenhang. Voor een kaartbeeld wordt verwezen naar figuur 10.

SPOORBESCHRIJVING, DATERING EN FASERING								
Spoor	Type	vondsten	fysieke relatie	antropogene inclusies	D/L/B	Textuur	Kleur	Kleur
1-1	Bomkrater	WOI		MU(kogels),mu, pr, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruin grijs
1-2	Loopgraaf	WOI		mu, pr, hout	1,3m	zandigeleem	heterogeen	bruin grijs
1-3	Bomkrater	WOI		mu, MU	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
1-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
1-5	Bomkrater	WOI		mu, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
1-6	Bomkrater	WOI		mu, MU	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-1	Bomkrater?	WOI?			nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-2	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-5	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-6	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
2-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-1	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-2	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-5	Bomkrater	WOI		mu, MU	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
3-6	Bomkrater	WOI		mu	3,2m	zandigeleem	heterogeen	bruin grijs
4-1	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-2	Greppel			mu	0,68m	zandigeleem	heterogeen	bruin grijs
4-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-5	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-6	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
4-8	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-1	Bomkrater?	WOI?		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-2	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-5	Bomkrater	WOI		mu, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-6	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-8	Afvalkuil	WOI?		HK, mu,aw	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruin zwart
5-9	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-10	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-11	Bomkrater?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-12	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
5-13	Bomkrater?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
6-1	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
6-2	Bomkrater	WOI		mu, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
6-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
6-4	Bomkrater	WOI		mu, MU, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs

SPOORBESCHRIJVING, DATERING EN FASERING								
Spoor	Type	vondsten	fysieke relatie	antropogene inclusies	D/L/B	Textuur	Kleur	Kleur
7-1	Bomkrater ?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
7-2	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
7-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
7-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-1	Greppel	?			0,35m	zandigeleem	homogeen	bruinig grijs
8-2	Bomkrater?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-3	Bomkrater?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-5	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-6	Bomkrater	WOI		mu, zamac	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-8	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-9	Bomkrater?	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-10	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-11	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-12	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
8-13	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-1	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-2	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-3	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-4	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-5	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-6	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-7	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-8	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
9-9	Bomkrater	WOI		mu	nvt	zandigeleem	heterogeen	bruinig grijs
				- weinig				
				+ veel				
				hk houtskoolspikkels				
				HK houtskoolbrokken				
				aw aardewerkscherven				
				me metalen voorwerp				
				si silex voorwerp				
				ns natuursteen overig				
				vb verbrand bot				
				bo botresten				
				br fragmenten bouwrest				
				BR brokken bouwrest				
				MU munitie niet gedetonneerd				
				mu munitie rest				
				gl glas of email				
				ko kolenslik				
				pr prikeldraad				
				D grootste diameter in cm				
				L langste zijde in cm				
				B breedte enkel bij greppels				

Op basis van morfologie en geassocieerd vondstmateriaal (obusfragmenten) dienen 67 antropogene bodemsporen (meest waarschijnlijk) geïdentificeerd als bomkrater: kuilen die zijn ontstaan na inslag en, of detonatie van afgevuurde projectielen. De bomkraters zijn te dateren tussen 1914-1918. Bijzonder is de vondst van gewoermunitie (kaliber 30-08?) in spoor 1-1. Potentieel indiceert de munitievondst immers ook de locatie van menselijke resten. Een coupe op spoor 1-1 leverde geen resultaat.

Figuur 6 Bomkraters in sleuf 4, rechts niet gedetoneerde munitie gevonden op de planlocatie

Figuur 7 Spoor 1-1 met munitie van individueel vuurwapen

Figuur 8 Loopgraaf 1-2 in vlak en doorsnede

Vier sporen vallen buiten de categorie van bomkraters. Spoor 1-2 betreft de slecht bewaarde onderkant van een loopgraaf met *fire-bay* (figuur 8): de houten resten zijn geïnterpreteerd als delen van een A-frame, het metaal in de opvulling lijkt het restant van golfplaten die

aanvankelijk de wanden van de loopgraaf schraagden. Met uitzondering van enkele losse kogels zijn geen vondsten opgemerkt in de vulling van de structuur.

Figuur 9 Spoor 5-8 in vlak en doorsnede

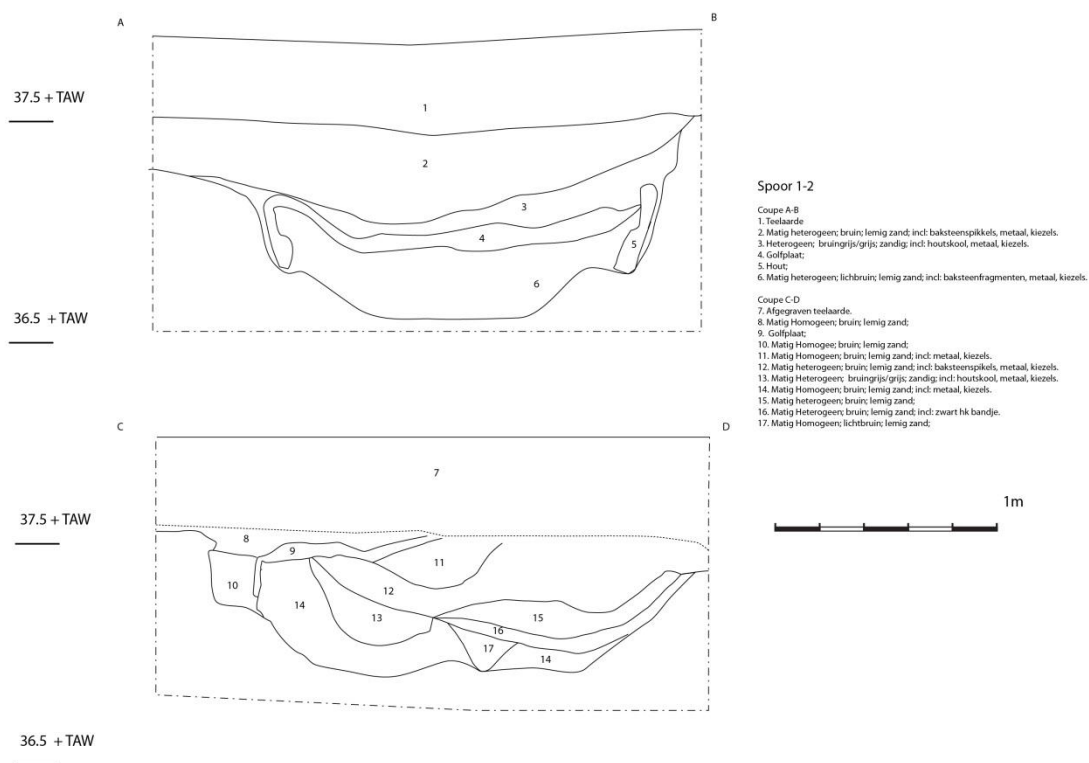
Kuil 5-8 valt op door een houtskoolrijke vulling. Op morfologische gronden kan het spoor worden geïdentificeerd als pre- of vroeg-historisch crematiegraf. De aanwezigheid van verschillende ijzeren fragmenten en bouten, alsook een scherfje postmiddeleeuws aardewerk in de opvulling kan verklaard worden als residueel materiaal (verdacht veel maar niet ondenkbaar gezien de intensieve beschieting van de planlocatie). Anderzijds kunnen de geassocieerde vondsten aangegrepen worden voor een veel jongere datering en identificatie als gewone (stook)afvalkuil. In het licht van de complete afwezigheid van enige pre- of vroeg-historisch vondsten binnen de gehele planlocatie wordt uitgegaan van de tweede interpretatie.

Greppels 4-2 en 8-1 zijn tot slot op grond van dimensies en oriëntatie geïdentificeerd als resten van post-middeleeuwse perceelgreppels.

Item	Fe	Cu	Pb	locatie	detail
1-0 a	1			SP 1-6	afgeschoten, niet gedetoneerde Duitse 77 mm granaat
1-0 b	50			SP 1-1	kogels in clips
1-0 c	1			bij 1-3	afgeschoten, niet gedetoneerde Duitse 77 mm granaat, mogelijk chemische lading
3-0	1			bij SP 3-5	afgeschoten niet gedetoneerde Duitse 77 mm granaat
4-0	1			bij SP 4-6	afgeschoten niet gedetoneerde Duitse 105 mm granaat
5-0	1			bij 5-7	niet afgeschoten munitie: Engelse 4,5 duim
6-0 a	1			bij 6-3	afgeschoten, niet gedetoneerde Duitse (?) 150 mm granaat
6-0 b	1			bij 6-4	afgeschoten, niet gedetoneerde Duitse 77 mm granaat
9-0	1			bij 9-6	afgeschoten, niet gedetoneerde Duitse 77 mm granaat
5-8	1				Bout
	59				

Figuur 10

Figuur 11 dwarsdoorsneden van de loopgraaf 1-2

4. Synthese

Heritage Real Estate plant de aanleg van een nieuwe verkaveling bij Ieper. Het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba heeft van 19 tot en met 21 december 2011 de 1,2 hectare grote planlocatie archeologisch geïnventariseerd door middel van proefsleuven. Doelstelling van het onderzoek was na te gaan of er op de planlocatie archeologische vindplaatsen aanwezig zijn die aangetast of vernield kunnen worden naar aanleiding van de geplande nieuwbouw.

Bij de terreininventarisatie zijn nagenoeg uitsluitend sporen waargenomen van de intense beschieting tijdens de periode 1914-1918. Twee perceelgrachtjes zijn potentieel ouder. Hoewel op grond van gevoerd bureauonderzoek op de planlocatie oorlogsinfrastructuur in de ondergrond verwacht werd, zijn geen gaaf bewaarde structuren geïnventariseerd. Enkel de aanwezigheid van een weinig gave loopgraaf met *fire-bay* is vastgesteld in de NW hoek van de planlocatie. De loopgraaf wordt afgebeeld op een luchtfoto van 31 juli 1918. Van andere historisch gedocumenteerde infrastructuur is geen spoor gevonden.

Op grond van aard en spreiding van de geïnventariseerde archeologische data lijkt aanvullend archeologisch onderzoek op planlocatie nog weinig zinvol.

5. Literatuur

BOGEMANS F. 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

6. Bijlage historisch onderzoek

Historisch onderzoek

Ieper – Meenseweg

Opgesteld	Geaccordeerd
Cynrik De Decker Historisch onderzoeker	Erwin Van Humbeeck Zaakvoerder Sr. explosievaardeskundige

5 december 2011

Documentnummer : 2011-091-HO-01

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Bom-be bvba
Interleuvenlaan 62
B-3001 Leuven
016/39.47.28
info@bom-be.be
www.bom-be.be

Inhoud

1	INLEIDING	4
1.1	TECHNISCHE FICHE	4
1.2	NADERE UITLEG VOORONDERZOEK	4
1.3	METHODIEK	4
1.3.1	Studie van literatuur	4
1.3.2	Archiefonderzoek Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis	4
1.3.3	Archiefonderzoek Studie- en Documentatiecentrum In Flanders Fields, Ieper	5
2	ANALYSE van foto- en kaartmateriaal.....	6
2.1	LUCHTFOTO'S	6
2.2	KAARTMATERIAAL	6
3	Samenvatting aangetroffen feiten	8
3.1	HET PROJECTGEBIED	8
3.2	DE EERSTE SLAG (20 OKTOBER 1914-15 NOVEMBER 1914)	8
3.3	DE ARTILLERIEBESCHIETINGEN	10
3.4	DE SLAG OM DE MEENSE WEG (JULI-OKTOBER 1917)	12
3.5	DE KAISERSCHLACHT – HET DUITSE OFFENSIEF (9-29 APRIL 1918)	14
3.6	HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF	20
3.7	NA DE OORLOG	20
3.8	ERFGOED IN DE BUURT VAN HET PROJECTGEBIED	20
4	Conclusie	26
5	Bibliografie	27

1 INLEIDING

1.1 TECHNISCHE FICHE

Site:
Ligging:
Provincie: West-Vlaanderen
Lambert72- coördinaten:
Kadaster: Afdeling: 1 Sectie A
Perceel: 86M

1.2 NADERE UITLEG VOORONDERZOEK

Het projectgebied is gelegen in de spie, gevormd door de Meenseweg en de toenmalige spoorlijn 64 Ieper-Zonnebeke. Deze spoorlijn is sinds 1953 niet meer in gebruik. De bedding werd verhard en is vandaag de Zuiderring.

De plaats waar beide verkeersassen kruisen is sinds de Eerste Wereldoorlog bekend als *Hellfire Corner*.

Omdat het projectgebied in de frontzone van de Eerste Wereldoorlog ligt, dient men terdege rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van erfgoed en explosieven uit de Eerste Wereldoorlog in het bodemarchief.

Als eerste onderzoeksstap wordt hier een studie voorgelegd van historische luchtfoto's en loopgravenkaarten, om zodoende aan de oorlog te relateren sporen en structuren te karteren, te interpreteren en historisch te plaatsen. Het resultaat van deze bureaustudie is een kaart met wat er mogelijk aan archeologisch erfgoed te verwachten is in de bodem van het projectgebied.

1.3 METHODIEK

De historische informatie is verzameld aan de hand van de onderstaande werkzaamheden:

1.3.1 Studie van literatuur

Over de gevechten in en rond Ieper en de beruchte Meenseweg zijn reeds een aantal werken gepubliceerd (zie bibliografie). Op het Internet is ook heel wat informatie gepubliceerd. De gegevens in deze boeken en websites werden in het kader van deze studie getoetst.

1.3.2 Archiefonderzoek Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Deze instelling te Brussel archiveert de geschiedenis van de Belgische krijgsmacht en de geschiedenis van de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Gezocht werd naar relevante stafkaarten, diverse documenten en militaire verslagen.

Het luchtfotoarchief van het Koninklijk Museum en de Krijgsgeschiedenis werd eveneens geraadpleegd. Dit archief bevat luchtverkenningfoto's, gemaakt in opdracht van zowel de geallieerde als de Duitse militaire overheid tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bom-Be heeft deze ter plaatse bestudeerd en met een digitaal fototoestel gereproduceerd¹.

¹ De foto's laten scannen zou zes weken in beslag nemen, wat de opleveringdatum in het gedrang zou brengen.

1.3.3 Archiefonderzoek Studie- en Documentatiecentrum In Flanders Fields, Ieper

Dit archief beheert een aanzienlijke collectie literatuur over de Eerste Wereldoorlog, alsook documenten, luchtfoto's alsook loopgravenkaarten (zgn. *trench maps* en *Stellungskarte*).

Figuur 1 : Voorbeeld van een Britse *Trench Map*, zoals die bewaard worden in het Studie- en Documentatiecentrum in Flanders Fields.

2 ANALYSE VAN FOTO- EN KAARTMATERIAAL

Opdrachtgever verstrekke Bom-Be een kadasterplan van het projectgebied. De resultaten van de literatuurstudie, de loopgravenkaarten en luchtfoto's werden hierin verwerkt.

2.1 LUCHTFOTO'S

Bom-Be zocht luchtfoto's van het onderzoeksgebied in twee instellingen : het Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields te Ieper en de luchtfototheek van het Koninklijk Museum voor het Leger en de Krijgsgeschiedenis te Brussel. Het gaat hier over foto's van Britse, Belgische en Duitse oorsprong.

Dit leverde uiteindelijk na een zorgvuldige selectie 5 luchtfoto's op.

Datum	Referentie 1914-1918	Huidige referentie	Archief
11 september 1915	Blick über Hooge auf Ypern	IFFIFo618	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
25 mei 1917	W.17 Schloss Zillebeke	IFFIFo743	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
3 september 1917	Zillebeke. W.X.47.48	IFFIFo746	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
31 juli 1918	E.88 E. Ypres	Doos Ieper	Archief Koninklijk Museum voor Leger en Krijgsgeschiedenis
31 juli 1918	E.88	Doos Ieper	Archief Koninklijk Museum voor Leger en Krijgsgeschiedenis

Deze foto's werden gegeorefereerd, om zo vast te stellen in hoeverre het eigenlijke onderzoeksgebied hiermee gedekt werd.

2.2 KAARTMATERIAAL

De zgn. *Trench Maps* en *Stellungskarte* die in het Studie- en documentatiecentrum Flanders Fields werden aangetroffen, worden hieronder opgelijst.

Datum	Referentie 1914-1918	Archief
Voor 1914	Ypres (28/2) 1:10 000	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
9 september 1916	Sheet 28 NW	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
Begin 1917	Saillant d'Ypres	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
30 juli 1917	Zillebeke Edition 6A	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
6 oktober 1917	Stellungskarte Ieperen Blatt XXII	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
20 april 1918	Gruppe Ieperen-Südwest Artillerie- karte	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields

	1:20 000	
19 mei 1918	Ypres Edition 3A	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
19 juli 1918		Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields
21 september 1918	N° 9674	Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields

3 SAMENVATTING AANGETROFFEN FEITEN

3.1 HET PROJECTGEBIED

Het projectgebied is gelegen in de spie, gevormd door de Meenseweg (N8) en de toenmalige spoorlijn 64 Ieper-Zonnebeke. Deze spoorlijn is sinds 1953 niet meer in gebruik, werd verhard en is vandaag de Zuiderring.

Het projectgebied werd omstreeks 1911 in kaart gebracht. Langsheen de Meenseweg liep een tramlijn welke voor het kruispunt zuidwaarts aftakte. Een deel van deze tramlijn lag op een talud welke naar een brug leidde die de spoorlijn 64 dwarste.

Figuur 2 : Een stafkaart op 1:10 000, vermoedelijk daterend van 1911. De rode pijl duidt het talud aan van het tramspoor dat de spoorlijn 64 dwarst. Het projectgebied bevindt zich ten oosten van het dijklichaam. Bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields

3.2 DE EERSTE SLAG (20 OKTOBER 1914-15 NOVEMBER 1914)

Tijdens de derde week van de maand augustus 1914 werden de eerste Duitse verkenner in de buurt van de Westhoekesignaleerd. In het najaar van 1914 namen de Britten posities in rond Ieper – Menen was op dat moment reeds in Duitse handen. De stad Ieper was voor de Duitsers een nog te veroveren sector, en via de Meenseweg (N8) zouden ze vanuit Menen westwaarts naar Ieper trekken. De komende vier jaar zou de frontlinie over deze verkeersader verschuiven van oost naar west, en omgekeerd.

Op 19 oktober verplaatste de Duitse 4. Armee zich richting Ieper, waar ze met een artillerieoverwicht de Britse troepen onder vuur nam. De Britten daarentegen schoten in de richting van Geluwe. De Britten hielden hoofdkwartier in het Polderhoekkasteel. Sir Douglas Haig zou met zijn I Corps Ieper verdedigen.

Figuur 3 : Meense Weg, eind oktober 1914. Dode paarden als gevolg van de gevechten. (foto Imperial War Museum, London)

Figuur 4 : 29 oktober 1914. Na een week gevechten houdt de 2nd Scots Guards appèl aan de Meense Weg. Er blijven nog 12 officieren en 640 soldaten over. (foto Imperial War Museum)

Op 31 oktober 1914 vielen zeven Duitse divisies aan tussen Geluveld aan de Meenseweg en Armen-tières.

De Britten hielden enige tijd stand ter hoogte van het Kruisekekrispunt, een achttal kilometer ten oosten van het projectgebied. Op 1 november kwam Geluveld (6 km ten oosten van het projectge-bied) in Duitse handen terecht.

Een derde en laatste fase in de Eerste Slag begon op 11 november 1914. De Duitsers wilden immers koste wat het kost Ieper bereiken en volgden de route van de Meenseweg door Geluveld en de Nonnebossen. Daar werden ze onder vuur genomen door de Franse artillerie, die erin slaagde de Duitse opmars een halt toe te roepen. Die strandde in Hooge, drie kilometer buiten Ieper, op zowat anderhalve kilometer van het projectgebied. Uiteindelijk zouden de Duitsers zich toch nog terugplooien in het dorp Geluveld.

De posities raakten geconsolideerd – tegen Kerstmis 1914 had de *saillant* zijn eerste vorm gekregen – een achttien kilometer lange sikkelsikkel rondom de stad Ieper, constant onder Duits vuur gehouden vanop de heuvelruggen rond de stad.

Een oblique Duitse luchtfoto, gedateerd **11 september 1915**, geeft een vaag beeld van het projectgebied.

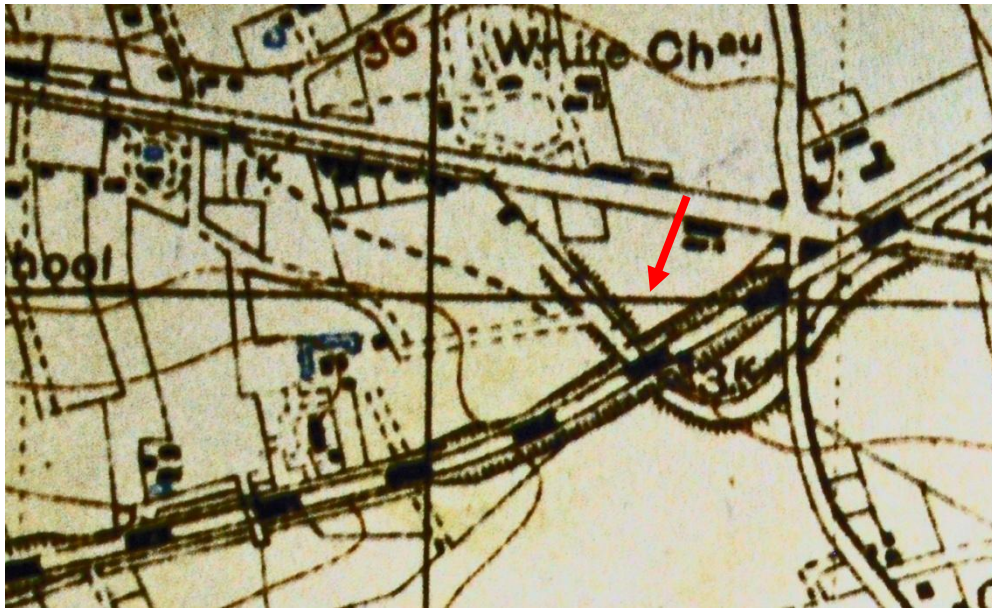

Figuur 5 : Oblique luchtfoto (IFFLFo618), genomen door de Duitse Feldflieger Abteilung 3 op 11 september 1915. Centraal op de foto herkent men het kruispunt Meenseweg-spoorweg. Het onderzoeksgebied is met rode pijl aangeduid. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

3.3 DE ARTILLERIEBESCHIETINGEN

De spoorlijn 64 Ieper-Zonnebeke, welke het zuidelijk deel van het projectgebied afboordde, had een strategische functie als aanvoerlijn naar de oostelijk gelegen frontlijn.

Op een Britse stafkaart, gedateerd **9 september 1916**, is geen enkele aanvullende informatie getekend. Hieruit kan echter niet afgeleid worden dat er geen activiteit was op het projectgebied. Het ontbreken van indicaties op de kaart bevestigt enkel de regel dat de eigen linies vaak niet, of heel vaag werden opgetekend op *trench maps*.

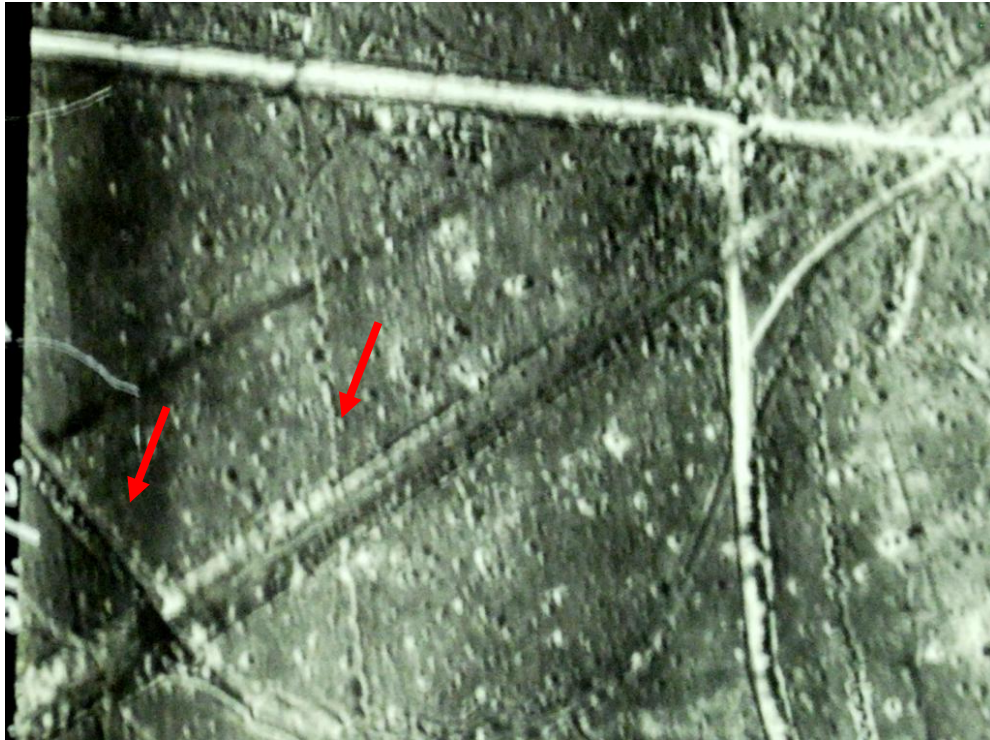

Figuur 6 : Britse *trench map* (Sheet 28 NW) van 9 september 1916. In het projectgebied (met rode pijl aangeduid) zijn evenwel geen gegevens aangebracht welke duiden op structuren van militaire aard. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Het kruispunt Meenseweg-Spoorweg was voor de Duitsers een makkelijk te herkennen landschapselement. Vanop de hoger gelegen *Hill 62*, *Hooge* en *Railway Wood* hielden ze dit verkeersknooppunt onder artillerievuur. Jarenlang werd de locatie door Duitse artillerie beschoten, waardoor de Britten het kruispunt *Hellfire Junction* noemden – de “warmste” plaats op aarde. Het in de buurt door de Britten opgerichte veldhospitaal (precieze locatie onbekend) diende uiteindelijk ontruimd te worden.

De beschietingen waren zo hevig dat langsheen de weg canvasdoeken opgehangen werden, om de troepen aan het zicht te onttrekken.

Een eerste verticale luchtfoto van het projectgebied dateert van **22 mei 1917**. Het onderzoeksgebied is niet volledig gedekt – de noordwestelijke hoek viel net op de rand van het negatief. De hele omgeving is hevig beschoten met Duitse artillerie. De tramlijn over het talud boordt de zuidwestelijke grens van het projectgebied af (rode pijl links). Een verbindingsweg (of perceelsgrens/greppel), die vandaag de westelijke zijde vormt, is nog zichtbaar (rode pijl rechts).

Figuur 7 : Luchtfoto (IFFLFo743), genomen door de Duitse Feldflieger Abteilung 213 op 22 mei 1917. De rode pijl links markeert de tramlijn die de zuidwestelijke grens van het projectgebied vormt. De rode pijl rechts is een perceelsgrens. Het projectgebied is reeds zwaar getroffen door Duitse artilleriegeschut. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

3.4 DE SLAG OM DE MEENSE WEG (JULI-OKTOBER 1917)

In de zomer van 1917 waren het de Britten die grootse plannen koesterden om de Ieperboog te doorbreken, waarbij de verovering van oostelijk gelegen Geluveld één van de eerste objectieven was, daar het dorp hen het zicht op het Duitse achterland ontnam.

De Britten zetten het offensief terug in met hevige artilleriebeschietingen, nu nog meer oostelijker dan voorheen. Midden juli 1917 werd het geallieerde geschut gestaag ten noorden en zuiden van de Meenseweg in de strijd gebracht ter ondersteuning van het massieve openingsbombardement. Meer dan tien dagen lang vuurden zo'n 3.000 kanonnen ongeveer vier en een kwart miljoen granaten op de Duitsers af. Het lawaai was tot in Londen te horen, 190 kilometer verderop. Voor degenen in de buurt van het geschut, moet het overweldigend geweest zijn:

"Het gedreun is gewoon vreselijk. Niemand zou het zich voor kunnen stellen, tenzij ze het zelf meegemaakt hadden. Niets dan enorme opspuitende vlammen, gillende en fluitende granaten, en dreunende en knallende kanonnen. Soms wordt het zo afschuwelijk ...het is gewoon één grote dreunende, kloppende, schuddende, donderende vlammenzee."

Luitenant Cyril Lawrence, 1ste Veldcompagnie, Australische genieofficieren²

Naast gas- en brisantgranaten worden ook rook- en nevelgranaten ingezet.³

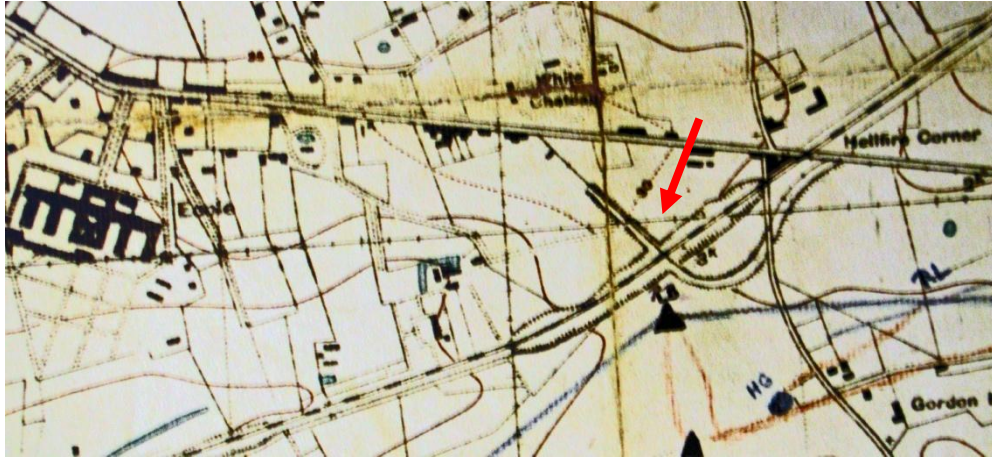
Het was op 20 september 1917 dat de *Wilhelmstelling* door de Britten werd ingenomen. Het offensief draaide echter uit op een immense modderpoel en een massaslachting zonder

² geciteerd in Nigel Steel en Peter Hart, *Passchendeale: The Sacrificial Ground*, Londen, 2001, blz.208

³ DECUYPERE D. – Het Malheur van de Keizer, Geluwe 1914-1918

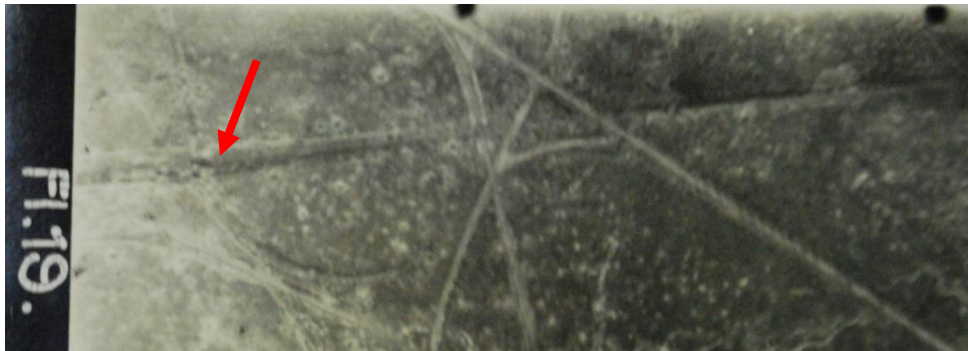
voorgaande, die in november eindigde met de trieste inname van het noordelijker gelegen Passendale.

Een Britse stafkaart van **30 juli 1917** verschaft geen aanvullende gegevens aangaande verdedigingsstellingen.

Figuur 8 : Britse trench map (Zillebeke Edition 6A) van 30 juli 1917. In het projectgebied (met rode pijl aangeduid) zijn evenwel geen gegevens aangebracht welke duiden op structuren van militaire aard. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Een Duitse luchtfoto van **3 september 1917** bedekt het zuidelijk gedeelte van het projectgebied. Het lijkt dat de tramspoorbrug over de spoorweg een voltreffer te verwerken kreeg. Verder zijn op deze opname geen aanduidingen die wijzen op loopgrachten e.d.

Figuur 9 : Duitse luchtfoto (IFFLF0746), genomen op 3 september 1917. De rode pijl markeert de tramspoorbrug over de spoorweg welke een voltreffer te verwerken kreeg. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Een Duitse stafkaart van **6 oktober 1917** geeft een eerste zicht op Britse verdedigingswerken. Een loopgraaf loopt van het zuidwesten naar het noordoosten doorheen het projectgebied.

Figuur 10 : Een Duitse stafkaart van 6 oktober 1917 (Stellungskarte leperen Blatt XXII) geeft een eerste zicht op Britse verdedigingswerken. Een loopgraaf loopt van het zuidwesten naar het noordoosten doorheen het projectgebied. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

3.5 DE KAISERSCHLACHT – HET DUITSE OFFENSIEF (9-29 APRIL 1918)

De daaropvolgende offensieven rond o.a. leper zouden de geallieerden echter bijzonder veel manschappen kosten. Intussen waren het de geallieerden die hun posities versterkten met bunkers, zgn. *pill boxes* en ondergrondse *dug-outs* – ruime verblijfplaatsen waarin soms tot 1200 mensen verbleven.

De Duitsers hielden deze diepe ondergrondse Britse schuilplaatsen onder schot. Hiervoor gebruikten zij zware granaten met een vertragingsonsteking, die zich eerst meters diep in de bodem boorden om daar te exploderen, zodat schuiloorden instortten en mannen die daarin hun toevlucht hadden gezocht werden vergast met koolmonoxide.⁴

Nog voor de Amerikanen aan de strijd zouden deelnemen, plande Duitsland nog een *Kaiserschlacht* – een offensief waarbij men een wig wilden drijven tussen de Britse en Franse troepen.⁵ In het voorjaar van 1918 zorgen de Duitse offensieven ten zuiden van leper, ervoor dat de Britten al hun veroverde terrein van 1917 in één klap opgaven. De Duitsers maakten meteen ook hun verste vooruitgang uit de hele oorlog.

Op een Duitse stafkaart van **20 april 1918** is de loopgraaf, welke wel nog aangeduid was op de kaart van 6 oktober 1917, niet meer aangeduid. Interessant evenwel zijn twee rode markeringen, welke op een nog niet geïdentificeerde Britse constructie kunnen wijzen – de legende bij de kaart verschaft geen nadere uitleg.

⁴ BARTON P. – *Passendale, Slagveld van Wereldoorlog I*

⁵ CHIELENS P. e.a. - De laatste getuige – Het landschap van Wereldoorlog I in Vlaanderen

Figuur 11 : Op een Duitse stafkaart van 20 april 1918 (Gruppe Ieperen-Südwest Artilleriekarte) is de loopgraaf, welke wel nog gemarkeerd was op de kaart van 6 oktober 1917, niet meer aangeduid. De rode pijl links duidt een nog niet geïdentificeerde Britse constructie aan. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Een Britse stafkaart van **19 mei 1918** bestaat in het Studie en documentatiecentrum In Flanders Fields enkel in zwartdruk. Bij het onderzoeksgebied is een streep getekend welke kan duiden op een loopgracht, of een perceelsgrens. De op de Duitse stafkaart (Gruppe Ieperen-Südwest Artilleriekarte) constructies (cf. fig 11) zijn hier eveneens aangebracht.

Figuur 12 : Een Britse stafkaart van 19 mei 1918 (Ypres Edition 3A) bestaat in het Studie en documentatiecentrum In Flanders Fields enkel in zwartdruk. Bij het onderzoeksgebied is een streep getekend welke kan duiden op een loopgracht, of een perceelsgrens. Eveneens zijn de reeds op fig. 11 aangeduide Britse constructies gemarkeerd. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Een Duitse stafkaart van **19 juli 1918** duidt de doelwitten aan, welke door bepaalde artilleriebatte-rijen dienen beschoten te worden. In het projectgebied worden evenwel geen te beschieten zones aangegeven, waaruit kan afgeleid worden dat er zich op dat moment geen (belangrijke) militaire structuren bevonden.

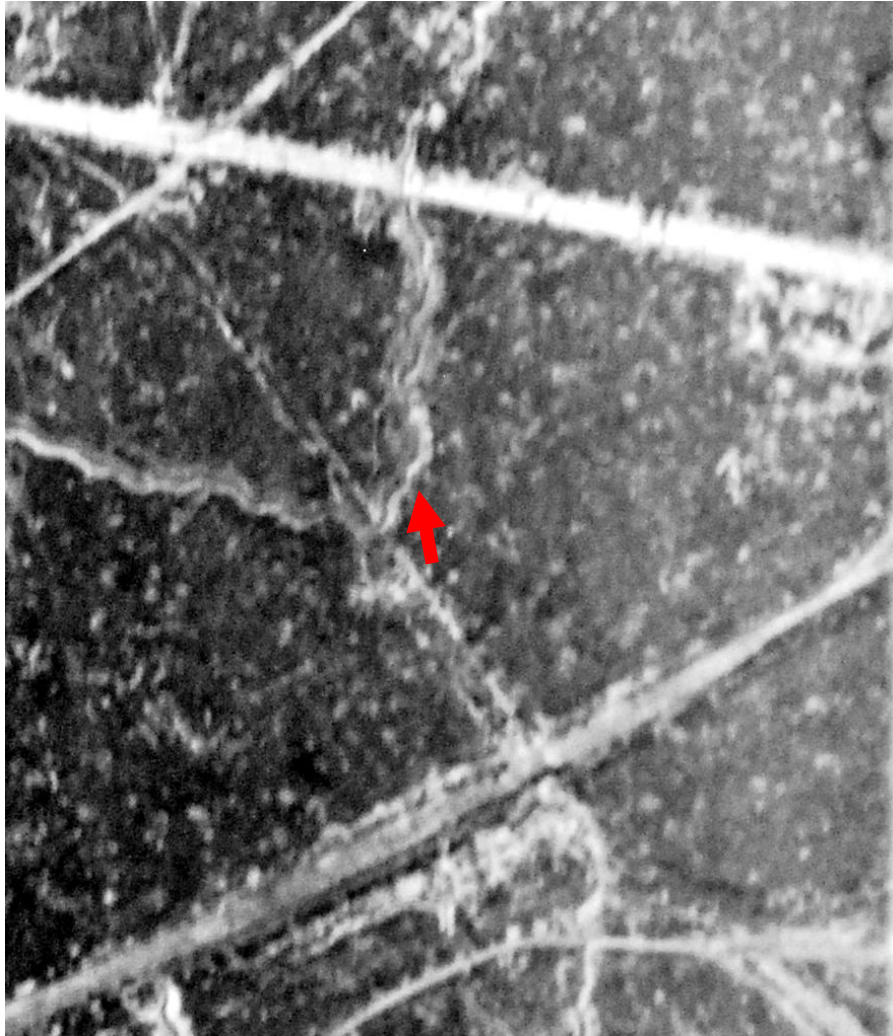

Figuur 13 : Een Duitse stafkaart van 19 juli 1918 duidt de doelwitten aan, welke door bepaalde artillerie-batterijen dienen beschoten te worden. In het projectgebied worden evenwel geen te beschieten zones aangegeven, waaruit kan afgeleid worden dat er zich op dat moment geen (belangrijke) militaire structuren bevonden. (bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

Bijzonder interessant zijn twee luchtfoto's van **31 juli 1918**, genomen op het moment dat de Belgische bemanning (piloot : luitenant Crombez – waarnemer luitenant du Roy) boven het projectgebied cirkelde op een hoogte van 5400 meter. Op deze foto is een loopgracht te ontwaren, welke zich in de westelijke hoek van het projectgebied bevindt.

Figuur 14 : Belgische luchtfoto van 31 juli 1918. Het projectgebied is met rode pijl aangeduid. (bron : Archief Koninklijk Museum voor Leger en Krijgsgeschiedenis)

Figuur 15 : Detail van de Belgische luchtfoto van 31 juli 1918. In de westelijke hoek van het projectgebied is met rode pijl een loopgraaf aangeduid. (bron : Archief Koninklijk Museum voor Leger en Krijgsgeschiedenis)

Figuur 16: De Belgische luchtfoto van 31 juli 1918 is hier op een Google Earth-foto van 2008 geprojecteerd. In de westelijke hoek van het projectgebied is een Britse loopgraaf met rode pijl aangeduid. (bron : Archief Koninklijk Museum voor Leger en Krijgsgeschiedenis/Google Earth)

Een Britse stafkaart van **21 september 1918** tenslotte geeft de voorheen gefotografeerde loopgraaf doorheen het projectgebied weer, maar lijkt niet precies ingetekend.

Figuur 17 : Britse trench map (N° 9674) van 21 september 1918. In het projectgebied (met rode pijl aangeduid) is de voorheen gefotografeerde loopgracht gemarkeerd. Refererend

naar de Belgische luchtfoto van 31 juli 1918, lijkt de ligging evenwel niet precies ingetekend.
(bron : Studie- en documentatiecentrum In Flanders Fields)

3.6 HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF

Op 28 september 1918 hadden de geallieerden voldoende reserves aangelegd om een finaal offensief in te zetten. Die dag werden de puinen van Geluveld definitief veroverd door de Britten.

3.7 NA DE OORLOG

Na de beëindiging van de vijandelijkheden was de streek niet meer herkenbaar. De voormalige frontlijnen behoorden bij het Koninklijk Besluit van 23 juli 1919 tot de “Verwoeste Gewesten”, gemeenten die *volledig* vernield waren. Dat wil zeggen dat ze in het echt en op papier niet meer bestonden.

Het KB van 15 november 1919 stipuleerde bovendien dat ook de landbouwgronden niet meer bruikbaar waren. Het enige wat overbleef was het oorlogsschroot, de stapels onontplofte munitie, loopgraven, bunkers en smalspoorlijnen. De grond was gekloofd, gescheurd en overwoekerd door distels en onkruid. Bij de vereffening van 1 hectare grond werden tot 5 ton granaatscherven en “obuskoppen” verzameld – dit cijfer is nog zonder de onontplofte springtuigen.⁶ Tijdens de eerste schoonmaakronde werd in dit deel van Vlaanderen op elke m² zes niet-ontplofte granaten gevonden.⁷ En dit was slechts een klein deel van wat nog effectief in de grond stak.⁸

De bunkers werden met behulp van de onontplofte munitie opgeblazen – het betonpuin werd aangewend voor bestrating.⁹

Het kostte tien jaar tijd om de gronden te *nivelleren*. De arbeiders die dit werk uitvoerden, werden betaald per vierkante meter, en gingen naar verluidt met weinig omzichtigheid te werk : oorlogsschroot, munitie en zelfs menselijke resten werden in granaattrechters en loopgraven gedumpt en vervolgens met een laag aarde bedekt.¹⁰

Tijdens een tweede fase werden deze genivelleerde percelen ook *gediepgrond*¹¹, op zoek naar oorlogsschroot dat nadien per kilo werd verkocht. Daarbij kwam betere teelaarde naar boven.

Tegen 1930 was het grootste deel van de velden weer vruchtbaar, en was ook het diepgronden achter de rug, mede door de instorting van de metaalprijzen.

Toch vielen na het beëindigen van de vijandelijkheden nog heel wat slachtoffers van achtergebleven munitie.

3.8 ERFGOED IN DE BUURT VAN HET PROJECTGEBIED

De illustere *Hellfire Junction* is vandaag een belangrijke verkeersrotonde waar de wegen Meenseweg, Zuiderring, Zillebekevoetweg, Maaldestedestraat en de Kruiskalsijdestraat samen komen.

⁶ CHIELENS P. e.a. - *De laatste getuige – Het landschap van Wereldoorlog I in Vlaanderen*

⁷ BARTON P. – *Passendale, Slagveld van Wereldoorlog I*

⁸ CHIELENS P. e.a. - *De laatste getuige – Het landschap van Wereldoorlog I in Vlaanderen*

⁹ OLDHAM P. – *Messines Ridge – Messines, Wytschaete – St Eloi*

¹⁰ DEBAEKE S. – *Oud ijzer – De frontstreek bedolven onder levensgevaarlijke oorlogsmunitie*

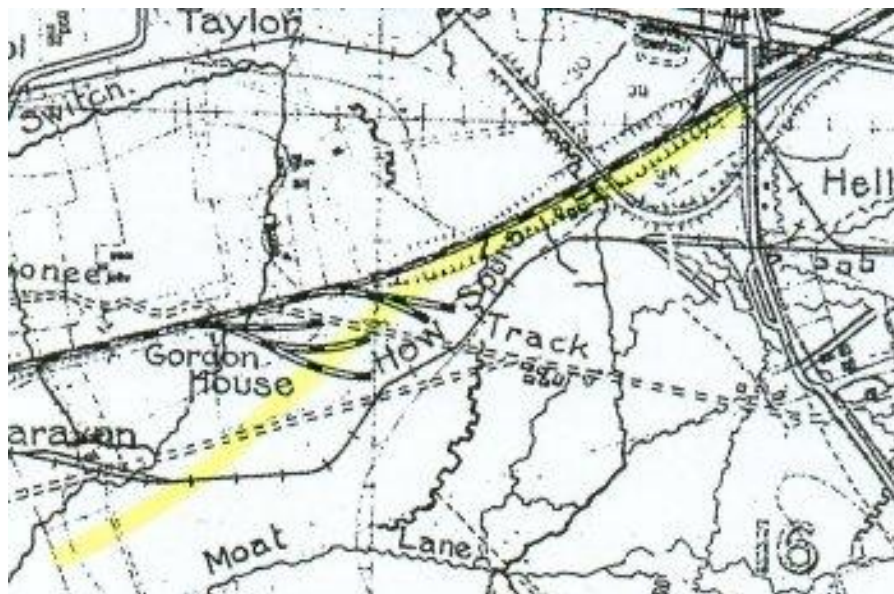
¹¹ Hoewel in de literatuur meermaals sprake is van “diepgronden” kon er geen precieze definitie gevonden worden. Hoogstwaarschijnlijk ging het om het diep ploegen (tot ca. 80 cm) van de teelaarde, waarbij het oorlogsschroot aan de oppervlakte kwam.

In de onmiddellijke nabijheid van het projectgebied bevindt zich de Demarcatiepaal N°19 en wat verderop in de Zillebekevoetweg een kleine Britse *C-type shelter* bunker. Deze werd op 13 april 2010 door het VIOE geïnventariseerd (ID: 213541). Het relict wordt beschreven als een betonnen militaire constructie van geallieerde makelij. De constructie ligt tegen de frontlijn van na het Duitse Lente-Offensief (voorjaar 1918), toen de Duitsers tot nauwelijks 2 kilometer van het centrum van stad Ieper geraakt waren. Aangezien de huidige Zuiderring aangelegd is op het tracé van de voormalige spoorweg Ieper-Zonnebeke, zijn vlakbij de betonnen constructie bakstenen restanten te vinden, wellicht afkomstig van de vroegere tramspoorbrug over de voormalige spoorweg Ieper-Zonnebeke. Naar verluidt kon vanuit deze constructie een ondergrondse schuilplaats (*deep dugout*) betreden worden.¹²

Op het internet¹³ is ook het verslag te lezen over de prospectie welke de amateurarcheologen van *The Diggers* in maart-mei 2001 in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied uitvoerden. Het onderzochte traject liep langsheen de spoorwegbedding. De precieze vondstlocaties worden in het artikel niet weergegeven. Het betrof hier ondermeer twee Duitse artilleriegranaten (kaliber niet vermeld), een stock van een dozijn Britse 18 ponders (niet afgevuurd), glas- en aardewerk, een Britse drinkfles...

De archeologen meldden ook de mogelijke aanwezigheid van een *dug out* (*We had been informed that between the northern edge of the planned road and the former railway talus a dug-out might be located.*).

Op een diepte van circa 4 meter werden twee zgn. *dressing stations* (verbandplaatsen) aangetroffen. Op 3 april 2001 werden vlakbij de stoffelijke resten van twee Britse soldaten blootgelegd. Eén van hen behoorde waarschijnlijk toe aan het *Shropshire Regiment* – bataljons van deze eenheid waren er tussen 15 juni en 15 november gelegerd.

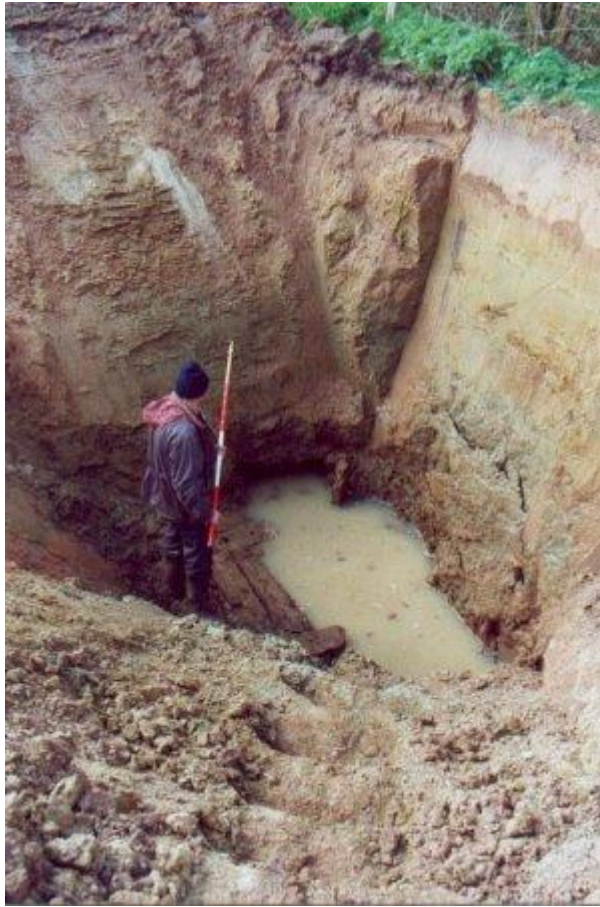
Figuur 18 : het in het voorjaar van 2001 door The Diggers onderzochte traject (bron : <http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>)

¹² VERNIMME N. – *Omgaan met oorlogserfgoed*

¹³ <http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>

Figuur 19 : Voorjaar 2001 door The Diggers ontgraven SRD-kruik op houten vlonder (bron : <http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>)

Figuur 20 : Het ontgraven van één van de dressing stations tussen de weg en het spoorweg-talud (bron :

<http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>)

Figuur 21 : In één van de dressing stations werd een draagberrie aangetroffen (bron : <http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>)

Figuur 22 : 21 april 2001, de vondst van twee stoffelijke resten bij de dressing stations, net onder het maai-veld. De locatie wordt omschreven als "ten noorden van de weg". (bron : <http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>)

4 CONCLUSIE

- Loopgracht in de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied (cf. fig. 16)
- Verschoten Duitse munitie, niet-verschoten Britse munitie
- Niet geïdentificeerde Britse structuren (cf. fig. 11)
- Varia – zie vondsten van The Diggers

5 BRONNEN

5.1 BIBLIOGRAFIE

BARTON P. ; *Passendale, Slagveld van Wereldoorlog I*, Roeselare 2004

BEAN, C.E.W.; *The Official History of Australia in the War of 1914–1918*, Vol IV; Melbourne, 1941

CHIELENS P. e.a. - *De laatste getuige – Het landschap van Wereldoorlog I in Vlaanderen*; Tielt 2006

CAVE N. – *Sactuary Wood & Hooge Ieper*; Erpe 2001

DEBAEKE S. ; *Oud ijzer – De frontstreek bedolven onder levensgevaarlijke oorlogsmunitie*; Brugge 2010

STEEL N.; HART, P. (2001); *Passchendaele—The Sacrificial Ground*; Cassel

VERNIMME N.; *Omgaan met oorlogserfgoed*, Brussel 2010

5.2 INTERNET

<http://www.mausershooters.org/diggers/E/activiteiten/zuiderring/welkom.htm>

Google Earth